

Катерина ПОПОВИЧ,
студентка магістратури
спеціальності «Країнознавство»
ДВНЗ «УжНУ»

ЗНАЧЕННЯ КРИЗИ НА СХОДІ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ СУЧАСНОСТІ

У статті проаналізовано виникнення конфлікту на Сході України з точки зору сучасних політологічних теорій. Розкрито окремі економічні, екологічні та гуманітарні проблеми східних регіонів України у зв'язку із гібридною війною. Підкреслена необхідність державної підтримки переселенців із районів проведення антитерористической операції.

Ключові слова: збройне протистояння на Сході України, економічні та соціальні наслідки гібридної війни, етнонаціональна політика, війна за ресурси, проблеми переселенців в Україні.

В статье проанализировано возникновение конфликта на Востоке Украины с точки зрения современных политологических теорий. Раскрываются отдельные экономические, экологические и гуманитарные проблемы восточных регионов Украины в связи с гибридной войной. Подчеркивается необходимость государственной поддержки переселенцев с районов проведения антитеррористической операции.

Ключевые слова: вооруженное протистояние на Востоке Украины. Экономические и социальные последствия гибридной войны, этнонациональная политика, война за ресурсы, проблемы переселенцев в Украине.

Reasons of the conflict in the East of Ukraine in political theories view, special economical, ecology and humanity problems of the Eastern Ukrainian regions are considered. It's very important

to organize the state support for the refugees from the regions of counterterrorist operation.

Keywords: *war in the East of Ukraine, economic and social results of the hybrid war, ethnical national policy, war for resources, problem of refugees in Ukraine.*

На кожному етапі глобалізаційного розвитку ми спостерігаємо розмежування сфер впливу, інтересів певних груп та прошарків людей. Свідченням цього є світові війни, які внесли зміни у структуру світу та надали безцінні уроки. Кожне розхитування балансу сил, перерозподіл змінює їх розстановку у світі.

За останні роки багато дослідників розчарувалися у ефективності міжнародного права. Саме це дало поштовх для пошуку нових теорій вирішення глобальних проблем. Ще С. Хантінгтон обґрунтував, що всі конфлікти утворюються на цивілізаційній основі[1].

Конфлікт на Сході України підтвердив, що має місце чергове підтвердження теоретичних постулатів класичного реалізму (Е. Карр [2], Г. Моргентау [3], Г. Кісінджер [4]), посткласичного реалізму С. Хантінгтона та окремих позицій неокласичного реалізму (Дж. Міршаймера, Ф. Закарія та ін.)

Загалом, у цьому контексті можна говорити про те, що: 1) конфлікт на Донбасі вчергове підтвердив те, що міжнародні відносини впливають з егоїстичної людської природи та патологічної агресії у спробі забезпечити свої інтереси; 2) держава, завдяки своїм політичним, військовим та економічним інструментам, залишилась основною формою політичної організації у міжнародних відносинах з приводу боротьби за владу; 3) мир і стабільність є лише функцією рівноваги сил та збігу інтересів, а домінуючими міжнародними процесами є конфлікти та війни. С. Хантінгтон, у свою чергу, був правий у тому, що політичні інтереси намалювали лінії конфлікту саме на межі геокультурних розломів між Європейською та

Євразійською цивілізаціями. Неокласичний реалізм виявився правим у тому сенсі, що поведінка держав у конфлікті на Донбасі виявилась повністю продиктована конфігурацією (полярністю) та структурними факторами (анархією та розподілом влади) системи [5].

Конфлікт відбувається у всіх сферах міжнародних відносин: збройне протистояння (АТО з метою відсічі збройної агресії Росії), політико-правова конкуренція та інтерпретація (офіційні заяви, позови до міжнародних судів), інформаційна війна, культурно-ідеологічне протиборство, застосування економічних важелів тиску. Велика роль недержавних гравців у конфлікті доводить, що конфлікт не є явищем класичних відносин у військовій сфері, а виступає лише як основа для застосування супутніх інструментів з метою досягнення політичних цілей.

Збройне протистояння зумовлює невпинне погіршення економічних показників розвитку Донецької та Луганської областей, яке супроводжується також втратою (руйнуванням, викраденням тощо) частини активів. Оцінки вартості зруйнованих складових виробничої, комунальної, соціальної, транспортної, енергетичної та іншої інфраструктури носять орієнтовний характер через неможливість оглянути об'єкти, розташовані на підконтрольній терористичним угрупованням території [6].

За даними Мінрегіону, станом на 1 вересня цього року у Донецькій та Луганській областях пошкоджено або зруйновано 217 об'єктів освіти, 45 – охорони здоров'я, 51 – культурного і спортивного призначення, 81 адміністративну будівлю, 14 об'єктів торгівлі та 132 промислових об'єкти на загальну суму 4 млрд 788 млн гривень. Без житла залишилось понад 710 тис. осіб. У Донецькій області зруйновано та пошкоджено близько 4740 житлових будинків, у Луганській області – понад 690 [7].

За даними НАК "Нафтогаз України" пошкоджено майже 1000 розподільчих газопроводів (767 – низького, 158 – середнього та 54 – високого тиску), зруйновано

(демонтовано) 1.4 км газопроводів, один газонаповнювальний пункт, відновлення потребують 53 газорозподільні пункти та близько 200 шафових газорозподільних пунктів газопостачальних компаній, зупинено експлуатацію 5 АЗС та 4 АГНКС, викрадено 60 одиниць автотранспортної та спеціальної техніки, 11 пошкоджено. З 93 шахт регіону, що підпорядковані Міненерговугілля, 24 працюють в нормальному режимі, 58 – у режимі життєзабезпечення (вентиляція та водовідведення), 11 – повністю знеструмлені. Збитки пов'язані з припиненням електропостачання шахт, їх затопленням, втраченою майна і обладнання, затопленням прилеглих територій, а також забрудненням підземних вод та питної води у всьому вугільному басейні сьогодні достеменно оцінити неможливо [8].

На сучасному етапі війна набирає іншого забарвлення. Вона доповнюється масовим впливом на психіку людей. Інформаційна війна призвела до розколу у суспільстві та до чіткого поділу на Схід та Захід.

Передумовою та однією з причин анексії Криму і нинішньої війни на Сході України автор вважає прорахунки в етнонаціональній політиці, котра хоча й проводилася, однак протягом усіх років незалежності натикалася на перешкоди і не відповідала загрозам та чітким проявам дезинтеграційних тенденцій. Автор розглядає гібридну війну з боку РФ проти України як апробацію «новітнього механізму» дезинтеграції незалежної держави через інформаційну атаку і пропаганду, шантаж федералізацією, провокування сепаратизму та підтримку тероризму, а також окупацію частини території суверенної країни [9].

Забезпечення етнополітичної безпеки держави неможливе без досягнення етнополітичної стабільності. Адже захищеність будь-якої соціально-політичної системи, зокрема й етнополітичної, істотно ускладнюється чи унеможлиблюється тоді, коли вона перебуває в не-

стабільному, розбалансованому стані. Про це свідчать політичні події 2014 року в Україні. Спроби придушення та контролю протестного руху, в тому числі з допомогою прийняття антидемократичного законодавства, несумісного з реалізацією громадянами України демократичних свобод, гарантованих Конституцією України, призвели до масштабного конфлікту між владою та протестно налаштованими громадянами, дестабілізації суспільнополітичної ситуації [10].

Порушення суверенітету України в етнополітичній сфері з боку численних національних меншин сусідніх держав зауважувалися й раніше. Зазвичай у регіонах проживання цих національних меншин проводилася регіональна етнонаціональна політика, відмінна від загальнонаціональної. Ця проблема стосувалася таких етнополітично нестабільних регіонів України, як Автономна Республіка Крим з домінуванням російської національної меншини (58,5%), Чернівецької та Закарпатської областей з домінуванням румунської (12,5%) та угорської меншин (12,1%) відповідно. Росія та Румунія тривалий час практикували спрощену процедуру надання громадянства для представників своїх національних меншин в Україні [11].

Крім того, не виключено, що війна на Сході України ведеться не тільки задля руйнування економічного, соціального і екологічного балансу, а й за природні ресурси [12].

Так, за даними Німецького журналу «Політична екологія», які збігаються з наведеними раніше даними у книзі «Екологізація енергетики» нафта на нашій планеті закінчиться до 2035 року, газ – до 2040 року, вугілля – через 100 років. У Східному регіоні України знаходяться основні запаси вугілля, а також Юзівська площа сланцевого газу. Якщо до цього додати великі запаси вуглеводнів на шельфі Чорного моря поблизу Криму, то можна прослідкувати спрямованість «гібридної» війни,

розв'язаної проти України – залишити країну без енергетичних ресурсів [13].

Війна спрямовується, перш за все, проти біосфери – людини і природи, а тому є масштабним антиекологічним дійством. Природа під час військових операцій знищується або пошкоджується, погіршуються чи стають нестерпними природні умови життя місцевого населення, втрачаються природні ресурси.

Активність і небайдужість звичайних українців стосовно своїх співгромадян, які потрапили в біду, вражає й надихає. Назви громадських організацій уже давно й гучно пролунали в медіа. Донбас SOS, Крим SOS, Схід SOS супроводжують своїх підопічних з окупованого міста до кабінету соціальної служби, де люди можуть звернутися вже за офіційною допомогою. Безліч невідомих простих українців допомагають переїхати, облаштуватися й хоч трохи відчутти себе, як удома, часто незнайомим людям, які волею обставин змушені залишити окуповану територію або зону військового конфлікту. Проте, масштаб проблеми такий, що її немислимо вирішити лише волонтерськими зусиллями. За даними УВКБ ООН, в Україні на 5 серпня 2015 р. кількість вимушених переселенців перевищувала 117 тисяч. Зменшення потоку переселенців зі сходу найближчим часом очікувати не доводиться, оскільки військові дії в зоні АТО тривають. У багатьох містах Донецької та Луганської областей не лише небезпечно перебувати через обстріли і злочини терористів, а й немає елементарно потрібних речей для життя – води, їжі, газу, світла... Проблеми переселенців мають не лише кількісний, а й часовий вимір. І хоча люди, які залишають свої домівки, сподіваються, що це ненадовго й що вони ось-ось туди повернуться, насправді переважна їх більшість перебувають далеко від дому вже по кілька місяців і дедалі більше розуміють, що найближчим часом повертатися їм буде нікуди. Навіть якщо військова фаза операції на Донбасі завершиться, невідомо, скіль-

ки часу потрібно на остаточне відновлення ладу. Як довго відбудуватиметься відновлення зруйнованих будинків, шкіл, магазинів? Скільки часу й коштів знадобиться на відновлення інфраструктури і промисловості? Відповідь на запитання, скільки років триватиме окупація Криму, знайти ще складніше. Але життя вимушених переселенців на цей час не зупиняється. Їм потрібно ростити дітей, навчатися, працювати й бути повноправними членами суспільства, особливо, якщо їх перебування далеко від рідних місць затягнеться на роки [14].

Поки ж багато проблем переселенців залишаються або невіршеними, або щодо них приймають напівзаходи. Наприклад, міністерство освіти спростило процедуру переведення студентів із Криму до вишів на материковій частині України, але до студентів із зони АТО ці правила не застосовні, і від них вимагають повного пакету документів, який найчастіше зібрати неможливо, бо в університетах улаштувалися терористи. Невіршеним залишається питання звільнення людей з місця роботи в зоні АТО, що потрібно зробити для одержання допомоги з безробіття — хоч якогось джерела доходу для людей, які опинилися далеко від дому без грошей і роботи. Питання перереєстрації бізнесу без реєстрації місця проживання вирішити неможливо, але переселенці найчастіше живуть, не оформляючи реєстрації, особливо, якщо вони проживають у квартирах волонтерів і змушені часто переїжджати. Далеко не всім пощастило знайти безплатне житло, а грошей, виділених Кабінетом Міністрів на ці потреби, явно недостатньо. Список проблем можна продовжувати. Ні для кого з українців не є секретом, що наша держава успадкувала радянські традиції управління. У результаті є безліч заплутаних і безглузких бюрократичних процедур, які створюють великі складнощі для переселенців. Зазвичай громадяни відповідали державі тим, що ці процедури обходили всіма можливими способами, але ніколи ще не було та-

кого, щоб так багато громадян стикнулися з однаковими проблемами одночасно. І якщо тепер їм не допомогти, не поставитися співчутливо, ми ризикуємо отримати ще один соціальний вибух і розкол, а не єдину Україну, що на тлі ще триваючої АТО може остаточно підірвати нашу й без того розхитану державу [15].

Від початку вересня кількість порушень перемир'я на Донбасі значно скоротилася – аж до повного припинення обстрілів в окремі дні. Водночас є проблеми із проведенням в окремих районах Донецької та Луганської областей місцевих виборів за українським законодавством, як це передбачають мінські домовленості. Українська влада оголосила проведення місцевих виборів у всій країні 25 жовтня, натомість сепаратисти з угруповань «ДНР» та «ЛНР» заявили про свої дати виборів.

Розвиток України має відбуватися на основі практичного втілення гуманістичних цінностей нової Європи та відкритого світу на противагу агресивному та авторитарному російському шовінізму. Формування відповідної доктрини в гуманітарній сфері є сьогодні надзавданням для українських інтелектуалів та політиків.

Нам слід чітко усвідомити, що власні проблеми ми будемо змушені вирішувати самостійно. Ніхто, ні американці, ні європейці, не подолають нашу власну корупцію, прагнення підмінити копітку реформаторську працю піаром та красивими презентаціями. Ніхто, крім нас, українців, не збудує сучасну ефективну державу, потужну армію, дійові поліцію і спецслужби, стабільну та конкурентну економіку [16].

Свобода, яка є базовою цінністю для українців, є найкращим середовищем для реалізації інтелектуального потенціалу людини, що є ключовим капіталом сучасного світу. Відтак, реформа державних інститутів повинна мати на меті створення ефективних інструментів для реалізації потенціалу особистості у всіх сферах життя.

Ключовим завданням для держави має стати: безпека людини, її розвиток і добробут.

Лише держава, побудована на довірі своїх громадян, яка реалізує принципи справедливості та верховенства права, функціонує в інтересах людини та задля її розвитку, може створити нову ефективну систему безпеки, відновити та захистити свої кордони, стати одним із реальних та впливових суб'єктів світової політики.

Список використаних джерел

1. Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gradaran.mskh.am/sites/default/filesСамюэль.%20Столкновение%20цивилизаций_0.pdf.
2. Теория международных отношений: Хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова. – М.: Гардарики, 2002. – С. 49–52 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://grachev62.narod.ru/tmo/chapt01.html>.
3. Моргентгау Г. Реалистическая теория международной политики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/29901/1/2000_1_JILIR_antanovich_dostanko_r.pdf
4. Киссинджер Г. Дипломатия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/kissing/01.php
5. Мальський М.З. Теорія міжнародних відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: http://uchebnik-online.com/soderzhanie/ua_textbook_23.html
6. Free Voice Information Analysis Center Конфлікт на сході України кризь призму науки про міжнародні відносини (частина 2) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iac.org.ua/konflikt-na-shodi-ukrayini-kriz-prizmu-nauki-pro-mizhnarodni-vidnosini-chastina-2/>
7. Канал 24. Гуманітарна криза на Донбасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/ukrayina/gumanitarna_kriza_na_donbasi_bude_pogliblyuvatisya__oon/n517767

8. Точка доступу. Війна на Сході [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dostupr.com.ua/tag/vijna-na-shodi-ukrayiny/>
9. Інформаційно-аналітичний центр національної безпеки України. Ціна війни: економічні і соціальні наслідки конфлікту на Донбасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mediambo.org/2014/09/17/tsina-viyuni-ekonomichni-i-sotsialni-naslidki-konfliktu-na-donbasi/>
10. Крим. Реалії. Українські соціологи не побачили вирішення проблем переселенців з Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.krymr.com/content/news/27295361.html>
11. Журнал Верховної Ради України. Етнополітичний конфлікт (гібридна війна на Сході України) як наслідок регіональної етнонаціональної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4822/>
12. Молчанов М., Суглобін С. Концепція етнополітичних досліджень в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yandex.ua/search/?text=етнополітична%20політика%20в%20україні&lr=10358>
13. Українське товариство охорони природи. Василь Шевчук: війна є найбільш руйнівним фактором впливу на людей, природу, економіку, політику [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrpryroda.org/2014/07/blog-post_29.html
14. ZN.UA Держава й переселенці: байдужість і люди? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://gazeta.dt.ua/internal/derzhava-y-pereselenci-bayduzhist-i-lyudi-.html>
15. Ліга. Новини. Сучасні виклики України в умовах кризи світового порядку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/ua/articles/politics/6713399-suchasn_vikliki_ukra_ni_v_umovakh_krizi_sv_tovogo_poryadku.htm